

**You have downloaded a document from
RE-BUS
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Od redakcji

Author: Barbara Mitrenga

Citation style: Mitrenga Barbara. (2016). Od redakcji. W: B. Mitrenga (red), "Słowo - wartość - jakość w języku i w tekście" (S. 9-14). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Od redakcji

Historia rocznika naukowego „Linguarum Silva” sięga 2011 roku, gdy w Instytucie Języka Polskiego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach zrodził się pomysł utworzenia nowej serii wydawniczej. Zamiar ten urzeczywistnił się rok później, kiedy nakładem Wydawnictwa Uniwersytetu Śląskiego ukazał się pierwszy tom, zatytułowany *Opozycja – przeciwieństwo – kontrast w języku i w tekście* (2012). W kolejnych latach do rąk Czytelników trafiły tomy: *Słowo – znaczenie – relacja w języku i w tekście* (2013), *Zmienność – stałość – różnorodność w dawnej i współczesnej polszczyźnie* (2014), *W kręgu zagadnień języka i tekstu* (2015). W 2016 roku „Linguarum Silva” obchodzi pięciolecie istnienia, z tej okazji uzasadnione wydaje się krótkie podsumowanie dotychczasowych działań związanych z publikacją rocznika.

W latach 2012–2015 na łamach periodyku opublikowano 42 artykuły naukowe z zakresu szeroko rozumianego językoznawstwa: opracowania historycznojęzykowe i dotyczące współczesnego języka polskiego, poświęcone wielu różnorodnym zagadnieniom (m.in. słowotwórstwu gniazdowemu, ewolucji semantycznej wybranych wyrazów, opisowi pojedynczych jednostek języka lub większych grup jednostek, językowemu obrazowi świata, stereotypom językowym), liczne teksty z zakresu genologii, stylistyki i pragmalingwistyki (poświęcone m.in. poradnikowi, radzie, poradzie, kołysance, gatunkom prasowym, legendzie miejskiej, memom internetowym, reklamie), a także artykuły o charakterze filozoficzno-lingwistycznym, dotyczące teoretycznych i praktycznych zagadnień z zakresu fonologii oraz związane z tematyką Śląska i śląskości. Ponadto w tomach 1–3 znalazły się omówienia czterech książek (językoznawczych nowości wydawniczych), 10 sprawozdań z ważnych wydarzeń i przedsięwzięć realizowanych w Instytucie Języka Polskiego UŚ lub takich, w których uczestniczyły osoby związane z Instytutem, oraz opis projektu badawczego realizowanego w Uniwersytecie Śląskim.

Autorami tekstów byli zazwyczaj doktoranci i młodszy pracownicy naukowcy Uniwersytetu Śląskiego, ale zaproszenie do współpracy przyję-

li także badacze z kilku innych polskich uczelni (Akademii Techniczno-Humanistycznej w Bielsku-Białej, Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytetu Jagiellońskiego, Uniwersytetu Opolskiego i Uniwersytetu Warszawskiego). Co warto podkreślić, dla niektórych Autorów publikacja w „Linguarum Silva” była debiutem naukowym.

Recenzentami artykułów zgodzili się zostać wybitni językoznawcy, reprezentujący największe ośrodki naukowe w Polsce: prof. dr hab. Marek Cybulski, dr hab. prof. UW Alina Kępińska, prof. dr hab. Piotra Łobacz, prof. dr hab. Ewa Malinowska, dr hab. prof. UAM Tomasz Mika, dr hab. prof. UJ Maria Papierz, prof. dr hab. Radosław Pawelec, dr hab. Piotr Sobotka, prof. dr hab. Anna Węgrzyniak, prof. dr hab. Piotr Wierchoń.

Kontynuacją czterech dotychczas opublikowanych tomów „Linguarum Silva” jest niniejszy tom zatytułowany *Słowo – wartość – jakość w języku i w tekście* (2016). Zawiera on 10 artykułów młodych polskich badaczy, zainteresowanych różnymi aspektami języka w ujęciu diachronicznym oraz synchronicznym, nadto odwołujących się w swoich językowych dociekaniaх do zróżnicowanych chronologicznie, stylistycznie i funkcjonalnie tekstów, oraz jeden artykuł podejmujący zagadnienie języka z perspektywy neurolingwistyki. Choć opracowania są różnorodne tematycznie i metodologicznie, to jednak łączą je liczne odniesienia do tytułowych pojęć „słowo”, „wartość”, „jakość”, wykorzystanie w analizie materiału leksykograficznego (dawnego lub współczesnego) i/lub konkretnych tekstów pisanych lub mówionych (XVI-wiecznych Ewangelii, literatury opartej na motywie *danse macabre*, wypowiedzi kabaretowych, konferencji religijnych, wypowiedzi wyborczych, reklam). W poszczególnych artykułach Autorzy omawiają znaczenia wybranych słów (m.in. *rzecz*, *chrapota*, *newralgiczny*), odwołują się do wartości i wartościowania (w opisie stereotypu rodziny, w skeczach kabaretowych, w kampaniach wyborczych czy społecznych), wskazują na różnorodne określenia jakościowe i cechy kogoś lub czegoś (np. złodzieja, człowieka niewierzącego, upersonifikowanej Śmierci). Wyjątek stanowi artykuł z zakresu neurolingwistyki, jednakże umieszczenie go w tomie nie było przypadkiem – z jednej strony zaświadcza on bowiem o szerokim spektrum zagadnień poruszanych na łamach „Linguarum Silva”, z drugiej zaś – potwierdza różnorodność zainteresowań badawczych Autorów, chcących podzielić się z Czytelnikami swoimi naukowymi pasjami.

W części pierwszej (*Słowo – wartość – jakość w historii języka i w dawnych tekstach*) znalazło się sześć artykułów, w większości poświęconych historycznojęzykowym analizom wybranych słów znanych bądź nieznanymi we współczesnej polszczyźnie. Tę część otwiera opracowanie Magdaleny Wojtyki podejmujące zagadnienie funkcjonujących w polszczyźnie na przestrzeni wieków hiponimów leksemu *złodziej*. Autorka wymienia i analizuje m.in. następujące nazwy: *andrus*, *eskamoter*, *szpryngowiec*, *łap-*

ciuch, przechwyciel, dzieląc je na dwie grupy: te, które podkreślają jakąś typową dla złodzieja cechę, oraz te, które wskazują na sposób dokonania kradzieży. Badaczka próbuje ustalić etymologię poszczególnych nazw złodzieja oraz pokazuje zmiany znaczeniowe, jakim one podlegały w historii polszczyzny.

Świadectwem żywego zainteresowania historią języka polskiego, semantyką historyczną, etymologią, przemianami znaczeniowymi, słowotwórstwem historycznym oraz zjawiskiem polisemii w języku jest artykuł Małgorzaty Broszko. Autorka stawia w centrum swych rozważań słowo *rzecz* – jego semantykę, etymologię i rozwój znaczeniowy, by następnie poddać językowej obserwacji grupę utworzonych od niego derywatów takich, jak: *rzeczownik, rzeczowyisty, rzecznik, grzeczny, niedorzeczny, rzeczowy*.

W kolejnym artykule – poświęconym staropolskiemu leksemowi *chrapota* – Katarzyna Jasińska przywołuje ogólne ustalenia badaczy, m.in. Krystyny Kleszczowej, na temat procesu wychodzenia z użycia wyrazów, a następnie prezentuje etymologię oraz historię analizowanego leksemu w poszczególnych dobach rozwoju języka polskiego (staro-, średnio- i nowopolskiej). W kręgu zainteresowania Autorki znalazły się również inne derywaty z rdzeniem *chrap-*, a także synonimy leksemu *chrapota* (np. *chrapka, chrapanie, ochrapielina; chrypieć, chrzyptać*). Artykuł przynosi odpowiedź na pytanie o prawdopodobne przyczyny wyrugowania z polszczyzny na przestrzeni wieków wyrazu *chrapota* i zastąpienia go wyrazem *chrypka*.

Szczegółowy opis leksykologiczny oraz omówienie semantyki i pragmatyki przymiotnika *newralgiczny* przynosi wnikliwe „studium słowa” Kacpra Kardasa. Zawiera ono rozważania na temat etymologii tego wyrazu, informację o prawdopodobnym czasie jego zapożyczenia do polszczyzny, objaśnienie zmiany znaczeniowej, jaka zaszła w grupie głoskowej *newr-* (**neur-*), analizę siedmiu jego współczesnych znaczeń, wraz z próbą odtworzenia ścieżki derywacji semantycznej, która doprowadziła do ich powstania (tu Autor uzasadnia tezę o hybrydycznym charakterze rozwoju znaczeniowego analizowanego wyrazu), oraz opis relacji przymiotnika *newralgiczny* z jego innojęzycznymi ekwiwalentami (w językach francuskim, niemieckim, włoskim i hiszpańskim).

W pierwszej części tomu znalazły się także dwa artykuły, bazujące na analizie dawnych tekstów: Martyna Sabała przedmiotem naukowej obserwacji czyni dziesięć XVI-wiecznych przekładów Ewangelii na język polski, natomiast dla Anny Gostomskiej interesujące są wybrane dzieła literatury i sztuki europejskiej od XII do XVII wieku poświęcone motywowi *danse macabre*. Oba teksty odwołują się do tytułowych pojęć „słowo”, „wartość”, „jakość”, choć Autorki wskazują na zupełnie inne cele podjętych badań.

Martyna Sabała stawia sobie za cel przedstawienie językowych wykładników wartościowania osób na podstawie zebranego materiału egzemplifikacyjnego, obejmującego ponad 150 jednostek: pojedynczych leksemów (rzeczowników, przymiotników oraz imiesłówów przymiotnikowych, np.: *dobry, grzeszny, miłosierny, obłudny*); derywatów składniowych i kilku-segmentowych połączeń wyrazowych (zdań opisowych, porównań i rozbudowanych metafor, np.: *bogobojny, ten, który pokój czyni, nie być w Bogu bogatym, mieć zasłepione serce*). Badaczka odwołuje się do klasyfikacji wartości autorstwa Jadwigi Puzyniny, która wyróżnia wartości ostateczne (moralne, transcendentne, odcuciowe i obyczajowe) oraz instrumentalne. Autorka w opisie wykładników wartościowania osób zwraca uwagę na zjawiska wariantywności leksykalnej i synonimii między poddanymi analizie przekładami Ewangelii, co pokazuje zestawienie tabelaryczne językowych wykładników wartościujących osoby niewierzące (np.: *małoufny, małej wiary, małowiarek, mało ufający, mało wierny, małowierny*).

Natomiast Anna Gostomska koncentruje się na opisie pięciu sytuacji dyskursywnych, w których pojawia się upersonifikowana Śmierć w licznych europejskich dziełach literatury od XII do XVII wieku (Autorka uwzględnia w analizie pisane wierszem i prozą spory oraz dialogi, moralitety o Każdym, poezję włoskich autorów *dolce stil nuovo*, renesansową i barokową poezję polskich poetów, polską prozę kaznodziejską XVII wieku, staropolskie dramaty odzwierciedlające tradycję karnawału oraz malowidła i drzeworyty *danse macabre*). Badaczka omawia następujące sytuacje dyskursywne: przepytywanie Śmierci przez człowieka, posłanie Śmierci do człowieka, ganienie, pozwanie oraz ośmieszenie Śmierci. Pokazuje ponadto rozmaite konteksty, w jakich funkcjonował dyskurs upersonifikowanej Śmierci, zwraca uwagę na różnorodne jego formy oraz pełnione przez niego funkcje.

Część druga tomu (*Słowo – wartość – jakość we współczesnym języku i w tekście*) zawiera cztery artykuły poświęcone wybranym zagadnieniom językowym omówionym na podstawie konkretnego typu tekstów. Tę część otwiera opracowanie Wioletty Wilczek na temat wykładników pozytywnego lub negatywnego wartościowania Śląska i Ślązaków w skeczach Kabaretu Rak. Ten typ tekstu determinuje specyficzne sposoby budowania komizmu, humoru słownego i sytuacyjnego, wynikające m.in. z użycia gwary śląskiej. Autorka dowodzi, że obrazowanie Śląska i Ślązaków w analizowanych pięciu wybranych skeczach opiera się na stereotypach dotyczących regionu i jego mieszkańców (związanych m.in. z górnictwem, gwarą śląską czy dążeniem do autonomii).

Zagadnienia stereotypu, wartości i wartościowania podejmuje również Małgorzata Bogusz-Imiołek, autorka opracowania na temat rodziny w konferencji religijnej XXI wieku. We wstępie artykułu omawia Ona, czym jest konferencja religijna, oraz charakteryzuje krótko jej główne

typy. Autorkę interesuje – jak zaznacza – „w szczególności obraz relacji damsko-męskich w konferencjach religijnych, który pozwolił [...] [Jej – B.M.] przyrzeć się, jak w obecnych czasach podtrzymywany lub łamany jest stereotyp rodziny”. W zasadniczej części tekstu na podstawie wybranych konferencji religijnych dowodzi, że w tego typu wypowiedziach pokazywana jest zarówno rodzina tradycyjna, jak i rodzina borykająca się z problemami współczesnego świata. Artykuł wpisuje się w nurt badań teolingwistycznych.

Również w kolejnym tekście – autorstwa Ilony Witkowskiej – zagadnienie wartości i wartościowania zajmuje kluczowe miejsce. Celem opracowania jest analiza wypowiedzi wyborczych dwóch kandydatek na urząd prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej (Henryki Bochniarz w 2005 roku oraz Magdaleny Ogórek w 2015 roku), dająca odpowiedź na pytanie o to, do jakich wartości, zwłaszcza wartości społecznych, odwoływały się w swoich wypowiedziach obie kandydatki. Autorka zwraca uwagę na to, że posługiwanie się w dyskursie wyborczym określonymi wartościami wiąże się z perswazyjnym charakterem przekazywanych wyborcom komunikatów.

Ostatni w tej części tomu artykuł poświęcony jest językowym środkom perswazji w kampaniach społecznych. Anna Wójciuk wskazuje, jakie słowa o mocy perswazyjnej są najczęściej wykorzystywane w reklamach społecznych. Autorka omawia zagadnienie perswazji – jej cel, funkcję i znaczenie, wyjaśnia, czym jest reklama społeczna, a także charakteryzuje ogólne cechy językowe i styl reklam społecznych, porusza kwestię specjalistyczności języka i jasności tekstu, by następnie szczegółowo przyrzeć się „językowemu chwytom” stosowanym w komunikatach społecznych (słowom o szczególnej mocy perswazyjnej oraz metaoperatorom perswazyjnym).

Piąty tom „Linguarum Silva” wieńczy część trzecia (*W kręgu zagadnień języka*), w której zamieszczono artykuł Katarzyny Brzezinki poświęcony neurolingwistyce, o której Autorka pisze, że stanowi ona „swoistą fuzję dwóch dziedzin wiedzy: neurologii i lingwistyki”, w innym miejscu dodając, że jest ona „interdyscyplinarną nauką o zdolności językowej w układzie nerwowym”. Artykuł jest debiutem naukowym absolwentki filologii polskiej Uniwersytetu Śląskiego. Opracowanie ma charakter ogólnoprzeglądowy; Autorka przedstawia w nim najważniejsze publikacje (głównie angielskojęzyczne) na temat neurologii i neurolingwistyki. Jego celem jest próba odpowiedzi na pytanie, gdzie i jak zlokalizowane są w ludzkim mózgu jednostki mowy (języka i mówienia). W polskim językoznawstwie brak podobnej, poglądowej pracy na temat lateralizacji i lokalizacji funkcji językowych w mózgu, pod tym względem opracowanie Katarzyny Brzezinki wypełnia dotychczasową lukę.

Recenzentami piątego tomu „Linguarum Silva” są prof. dr hab. Ewa Malinowska (Uniwersytet Opolski), dr hab. prof. US Jolanta Mazurkiewicz-

-Sokołowska (Uniwersytet Szczeciński), dr hab. Piotr Sobotka (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu) oraz dr hab. Rafał Zarębski (Uniwersytet Łódzki). Szanownym Państwu Recenzentom – za wszystkie cenne uwagi i wskazówki do opiniowanych tekstów – oraz Autorom współtworzącym redagowany przeze mnie rocznik składam serdeczne wyrazy podziękowania.

Barbara Mitrenga